

КОРОТКІ ПОВІДОМЛЕННЯ

УДК 616.895.8:001.11

ФІЛЬЦ Олександр Орестович

*доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри психіатрії
та психотерапії факультету післядипломної освіти
Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького*

СВОБОДА І «ІНФОРМАЦІЙНЕ РАБСТВО»

Теза 1. Загальноприйнята максима «Найважче жити в часи перемін» має під собою реальне психологічне підґрунття. Йдеться передусім про те, що людина в ситуації соціальної, економічної та культуральної розгубленості за відсутності структурованого функціонування інституцій втрачає «твердий ґрунт під ногами». Психологічною мовою такий стан окреслюється як втрата нарцистичної рівноваги, або ж порушення внутрішньої стабільності в системі фундаментальних цінностей. Не вимагає додаткових аргументів і те, що таке порушення, в першу чергу, відбивається у розладнанні ідентичності людини. Одним з опорних пунктів стабільності й рівноваги ідентичності є можливість здійснення свободи. Зазначимо, що у даному випадку свободу слід розуміти як здатність до вибору позиції у будь-якій ситуації згідно вимог ідентичності. При цьому, відповідно до запропонованого раніше визначення ідентичності слід розуміти як довіру до обраного *modus vivendi* (способу життя) і зрозумілість для інших обраного *modus agendi* (способу намірів і дій). Відтак, при розбалансуванні системи ідентичності, що має місце «у перехідні часи», здатність усвідомлено здійснювати свободу порушується як на індивідуальному, так (і сукупно) на соціальному рівнях.

Теза 2. Усі зміни суспільно-політичного ладу впродовж історії мають різні інтерпретації, здебільшого – в економічно-політичній площині. При цьому, мінімальна увага приділяється аспекту свободи. Наша теза полягає у тому, що історичний розвиток через зміни суспільно-політичного ладу значною мірою зумовлений і зростанням вимог людини та спільнот щодо розширення свободи як базової екзистенційної потреби. Доволі очевидно, що ця потреба змінювалася від максимальної нерівноправності у здійсненні фізичної і психологічної свободи (при рабовласництві), до максимальної

рівноправності при сучасних формах демократії (капіталістичної чи соціалістичної). Разом із тим, ще один важливий аспект свободи – інформаційний (значимість якого у сучасному світі завдяки технологіям зростає експоненційно) – хоча і враховується у вимогах до свободи слова та інформації, але не підлягає, як видається, належній оцінці. Інакше кажучи, якщо припустити, що у попередні історичні періоди («перехідні часи» характеризувались загостренням соціальної несвободи і, відповідно, боротьбою за неї) у фізично-психологічній площині, то сучасний світ на порядок денний висуває проблему інформаційної свободи, як одного з базових факторів подальшого розвитку. Можна бачити, що український варіант революції у значній мірі наголошує саме на цьому аспекті свободи. Більше того, вимога щодо інформаційної свободи стосується не лише вульгаризованих варіантів політичної пропаганди у тоталітарних суспільствах, але й більш витончених варіантів у західних демократіях чи псевдо-свободи, яка спостерігається в тому числі й в Україні. Відтак, суть нашої тези полягає в тому, що сучасні форми розбалансування ідентичності як на індивідуальному, так і на груповому (спільнотному) рівнях можуть бути зумовлені фактором інформаційної несвободи. Таким чином, ідеться про існуючу в загальній сучасній суспільно-політичній ситуації недоступність до базової інформації. Це не дає змоги здійснювати вільний вибір необхідної інформації для забезпечення стабілізації персональної та колективної ідентичності. Такий варіант інформаційної несвободи пропонується визначати як «інформаційне рабство», тобто намагання політичних еліт повсюдно утримувати спільноти у маніпульованій і абсолютній інформаційній залежності.

Надійшла до редакції 17.05.2016 р.